

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

Proposta d'inclusió de la perspectiva de gènere en l'ensenyament de les Ciències Socials a l'Educació Primària

Andrea Acedo Heredia

Grau d'Educació Primària

Any acadèmic 2020-21

DNI de l'alumne: 43235852S

Treball tutelat per Elisabeth Ripoll Gil
Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació

Autor		Tutor	
Sí	No	Sí	No
☒	☐	☒	☐

Paraules clau del treball:

Perspectiva de gènere, visibilització, currículum, Ciències Socials...

Resum

En els darrers anys s'ha viscut un procés de visibilització del paper de la dona en diferents àmbits, però encara queda molt de camí per recórrer. En el camp de l'educació diversos autors han identificat una absència del paper de la dona en l'ensenyament a l'Educació Primària. Amb l'objectiu de contribuir a la superació d'aquesta limitació, el treball proposa la revisió del currículum de les Illes Balears, concretament l'assignatura de Ciències Socials, l'addició d'un nou contingut i la creació i recopilació de recursos didàctics per donar resposta a la problemàtica exposada. Els recursos didàctics proposats s'estructuren en propostes didàctiques que cobreixen els blocs temàtics del “món que ens envolta”, “viure en societat” i “les empremtes del temps”.

Abstract

In recent years there has been a process of increasing visibility of the role of women in different areas, but there is still a long way to go. In the field of education, several authors have identified an absence of the role of women in primary education. With the aim of contributing to overcoming this limitation, the work proposes the revision of the Balearic Islands curriculum, specifically the subject of Social Sciences, the addition of a new content and the creation and compilation of didactic resources to respond to the problems exposed. The proposed didactic resources are structured in didactic units that cover the thematic blocks of “the world that surrounds us”, “living in society” and “the challenges of time”.

Índex

1. Introducció.....	5
2. Objectius.....	5
3. Justificació.....	6
4. Marc teòric.....	7
4.1 Anàlisi del currículum.....	7
4.1.1. Aspectes generals.....	7
4.2 Revisió bibliogràfica.....	11
4.3 Per què hem d'incloure la perspectiva de gènere?.....	12
5. Proposta didàctica.....	12
5.1 Proposta de continguts.....	13
5.2 Proposta de recursos didàctics.....	15
5.2.1. Propostes personals.....	15
5.2.2. Propostes existents.....	19
6. Conclusions.....	27
7. Referències bibliogràfiques.....	28
8. Annexos.....	32
Bloc 2 + Bloc 4.....	32
Bloc 3 + Bloc 4.....	35
Bloc 4.....	38

1. Introducció.

Aquest treball fi de grau titulat “Proposta d’inclusió de la perspectiva de gènere en l’ensenyament de les Ciències Socials a l’Educació Primària” pretén fer una revisió del currículum de les Illes Balears de l’assignatura de Ciències Socials, així com la incorporació de continguts específics als blocs d’aprenentatge i la creació de recursos didàctics per a la seva aplicació. Es pretén posar atenció en els problemes relacionats amb la visibilització de la dona a l’ensenyament d’aquesta assignatura a les nostres escoles, així com presentar recursos que es puguin aplicar a les classes.

Pel que fa a l’ordre del treball, en primer lloc, s’ha realitzat una revisió del currículum, en el qual s’han analitzat els objectius específics de l’assignatura i una revisió del llenguatge que s’utilitza. Després, s’ha explicat la necessitat d’aplicar la perspectiva de gènere. Finalment, apareixen les propostes personals i existents de recursos didàctics que es puguin treballar a partir de la proposta d’un nou contingut al currículum.

2. Objectius.

Objectius generals

- Analitzar el currículum d’Educació Primària de les Illes Balears de l’assignatura de Ciències Socials.
- Establir continguts específics per a treballar la perspectiva de gènere als blocs d’aprenentatge del segon cicle de l’assignatura de Ciències Socials al currículum d’Educació Primària de les Illes Balears.
- Proposar recursos didàctics per a treballar els continguts de cada bloc d’aprenentatge del currículum del segon cicle de l’assignatura de Ciències Socials d’Educació Primària a les Illes Balears.

Objectius específics

- Revisió i lectura del currículum d’Educació Primària de les Illes Balears de l’assignatura de Ciències Socials per identificar les mancances a partir de la perspectiva de gènere.

- Incorporar continguts per a treballar la perspectiva de gènere a partir de propostes existents i de creació pròpia.
- Recerca i creació pròpia de recursos didàctics relacionats amb els continguts dels blocs d'aprenentatge.

3. Justificació.

L'ensenyament de les Ciències Socials a l'Educació Primària es fonamenta en una visió androcèntrica (Molina 2007), en la qual el paper que ha jugat la dona en el desenvolupament i evolució de la societat queda completament invisibilitzat.

Aquesta situació es fa evident a partir de la revisió del currículum de les Ciències Socials d'Educació Primària de les Illes Balears, en el qual només es fa menció a la necessitat d'entendre la igualtat com a base de la democràcia, i la igualtat entre homes i dones com a valors que hauran d'adquirir durant el curs. En canvi, la paraula gènere i tot el que fa referència a continguts que treballin la igualtat i el paper de les dones, queda completament ignorat. Aquesta és una problemàtica identificada per diversos investigadors, com Obiols i Blanch (2011) o Valencia (2004), on s'analitza la desaparició del protagonisme femení en els currículums oficials. Per aquesta raó ens hem de plantejar la necessitat d'aconseguir incorporar al currículum, concretament al segon cicle de l'assignatura de Ciències Socials, la perspectiva de gènere. He decidit posar atenció al segon cicle per una qüestió de limitació espacial del treball.

La perspectiva de gènere, així com explica Valencia (2004) s'encarrega d'establir per una banda, quina implicació té el gènere i el significat dels conceptes home i dona com a construccions socials i les seves implicacions en la creació de rols específics per a cada un d'ells. Per altra banda, defensa la necessitat de visibilitzar la influència que ha tingut la dona en la construcció de la societat i reivindicar el seu paper com a subjecte històric (Bedmar i Valencia 2019). Aquest treball es centrarà en la part de visibilització.

Aplicar aquesta perspectiva al currículum suposa incorporar continguts específics per a cada bloc d'aprenentatge, que reforçats a partir de l'ús de recursos didàctics ens ajuden a assegurar que siguin treballats de forma significativa. Els recursos didàctics han d'ajudar a

explicar l'absència de les dones (Valencia, 2004), a establir referents d'identitat femenina, a rescatar de l'oblit a dones de diferents nivells, a rompre els estereotips, a donar a conèixer les seves respostes davant l'opressió, en definitiva, a recuperar la seva veu i el seu protagonisme en la societat.

4. Marc teòric.

4.1 Anàlisi del currículum.

A partir de l'anàlisi del currículum de les Illes Balears d'Educació Primària de l'assignatura de Ciències Socials es justificarà perquè es fonamenta en una visió androcèntrica (Molina 2007), en la qual el paper que ha jugat la dona en el desenvolupament i evolució de la societat queda completament invisibilitzat.

En primer lloc, es farà una anàlisi general del currículum, concretament dels objectius específics i una revisió del llenguatge. Després, s'analitzaran els continguts dels blocs del segon cicle.

4.1.1. Aspectes generals.

Els aspectes generals del currículum fan referència a la introducció, en la qual s'exposa la finalitat de l'àrea, l'estructura, les orientacions metodològiques, la contribució de l'àrea al desenvolupament de les competències i objectius específics que vertebraran tota l'assignatura. En aquest cas, es farà una revisió dels objectius específics i una revisió del llenguatge.

Anàlisi dels objectius específics.

Els objectius específics de l'assignatura de Ciències Socials tenen com a finalitat establir els paràmetres que ha de seguir l'àrea per tal d'assolir els aprenentatges. Estan formats per onze objectius, dels quals només es posarà atenció als que es puguin relacionar amb el tema del treball. A més, es farà una proposta d'incorporació d'un nou objectiu que estigui directament relacionat amb la perspectiva de gènere i la seva aplicació al currículum.

1. Objectiu 7: *Representar i interpretar fets i conceptes del medi social i cultural mitjançant codis numèrics, gràfics, cartogràfics i d'altres.*

Diversos estudis, com els de Chick i Pierce (2008) Díaz, Giacomone, i Arteaga, (2017) analitzen la importància de la representació gràfica en l'Educació Primària, una de les raons principals és que ajuden a desenvolupar el raonament crític amb el qual podem analitzar la informació que rebem.

Conde-Ruiz i Marra de Artíñano (2016) ens mostren un exemple amb el qual es pot utilitzar una gràfica i com ens aporta informació que ens ajuda a crear una visió de les desigualtats. En aquest estudi hi ha una gràfica en la qual s'analitza el salari mitjà a Espanya segons el gènere, donant com a conclusió a una de les gràfiques que hi ha una diferència de 0,9€ entre homes i dones (9,5 € als homes i 8,6 € a les dones) exposant una desigualtat.

2. Objectiu 8: *Identificar, plantejar-se i resoldre interrogants i qüestions relacionats amb elements significatius de l'entorn, utilitzant estratègies de recerca i tractament de la informació, formulació i comprovació de conjetures, exploració de solucions alternatives i reflexió sobre el mateix procés d'aprenentatge, utilitzant també les competències comunicatives pròpies de l'àrea (descripció, explicació, justificació, interpretació i argumentació).*

Per viure a una societat hem de ser conscients de l'entorn que ens envolta i de les seves característiques, així com plantejar-nos preguntes relacionades amb aquest. Per exemple, es pot incloure la violència de gènere com a qüestió a tenir en compte. Segons Bosch i Ferrer (2000) s'ha produït un procés de presa de consciència social sobre la gravetat de la violència contra les dones i la necessitat d'aconseguir que evolucioni de qüestió privada a problema social. Per això, l'alumnat ha de conèixer aquesta situació, quines són les causes, les conseqüències i com ens afecta com a societat.

3. Proposta d'objectiu. Objectiu 12: *Inclusió de la perspectiva de gènere com a eix transversal a tots els continguts del currículum, per tal de prendre consciència de les desigualtats provocades pel gènere i la visibilització de les dones com a subjecte històric.*

Com s'esmenta anteriorment no hi ha cap objectiu que tenguim en compte el problema de la desigualtat entre homes i dones, de la visibilitat de les dones o la implicació que té el gènere a la societat. Per aquesta raó, es proposa l'addició de l'Objectiu 12. Aquest defensa la

inclusió de la perspectiva de gènere com a eix transversal, és a dir, que hi hagi una aplicació tant al contingut general com als continguts, els criteris d'avaluació i els estàndards d'aprenentatge avaluable. Amb aquesta aplicació es pretén donar a conèixer les desigualtats causades pel gènere, així com reivindicar el paper de les dones.

Revisió del llenguatge.

Com exposa González (2011), l'aplicació de la perspectiva de gènere no es basa únicament en els canvis de l'ús del llenguatge, però aquest és el mitjà pel qual construïm el món i pot contribuir en la reproducció de comportaments masculistes. Per aquesta raó és important utilitzar un currículum en el qual s'apliqui un llenguatge no sexista¹ i a on es posi de manifest els problemes que formen part de la nostra societat, en aquest cas fent referència a la desigualtat i la invisibilització. S'ha realitzat una recerca de cinc paraules (dona/dones, gènere, igualtat, visibilitat, feminisme) que ajudin a donar una visió de com està construït el currículum i quines són les seves mancances. A partir de les solucions d'aquesta recerca es farà una explicació de la importància que tenen aquestes paraules i de per què han de formar part del currículum.

Dona /Dones

La paraula *dona* no està present al currículum. En canvi, *dones* la trobam a l'apartat **Contribució de l'àrea al desenvolupament de les competències** de la pàgina 7. Citant textualment “els alumnes podran afrontar amb esperit crític les situacions i els conflictes quotidians. Podran apreciar valors com el respecte a la diferència, la democràcia, la igualtat entre homes i *dones*.” En aquest cas, la paraula *dones* està relacionada amb la igualtat. Es pot pensar que és una bona senyal que aparegui fent referència a la igualtat entre homes i dones, però no està present als continguts a treballar. Per tant, aquesta menció tan discreta pot passar desapercebuda provocant que es passi per alt el fet que s'ha de treballar durant l'assignatura. Com exposa García (2011), el currículum és el nucli o centre de l'educació, ja que constitueix el factor normatiu i regulador dels processos educatius, per aquesta raó és tan important l'aparició de dona/dones, perquè és un bon instrument per donar veu.

¹ Llenguatge no sexista entès com una estratègia que cerca visibilitzar a les dones en la societat, Furtado (2013).

Gènere

Aquesta paraula no està esmentada al currículum. Com explica Lamas (2007), el gènere és el conjunt de creences, prescripcions i atribucions que es construeixen socialment prenent la diferència sexual com a base. Per tant, el *gènere* es tracta d'una construcció social formada per tots els membres de la societat. El gènere és una de les principals causes que provoca desigualtat. Hem de conèixer la seva definició, com es construeix, per què, en què es basa i com ens afecta per tal de lluitar contra les desigualtats. A les escoles, una de les millors formes d'aconseguir-ho és introduint el concepte al currículum per tal que es treballi dins les aules.

Igualtat

La paraula *igualtat* està present quatre vegades durant el currículum.

·1/4: Objectius de l'assignatura (pàgina 2): “És molt important que els alumnes mostrin actituds de respecte vers els drets humans i que entenguin la *igualtat* com a base de la democràcia”.

·2/4: Objectius de l'assignatura (pàgina 2): “La finalitat darrera de l'àrea de ciències socials és crear persones lliures, crítiques i respectuoses, amb valors com la solidaritat, la tolerància, la *igualtat*, el respecte i la justícia”.

·3/4: Estàndards d'aprenentatge avaluables (pàgina 3): “Són uns criteris clars i inequívocs que han de permetre elaborar unes proves objectives en *igualtat* de condicions per a tots els alumnes”.

·4/4: Aquesta aparició està esmentada a l'apartat a on s'analitza la paraula dona/dones.

Segons Medina (2010), al sistema educatiu li correspon educar a l'alumnat per a la igualtat en la societat, per rompre amb els obstacles estructurals que segueixen dificultant que homes i dones ocupin els diferents espais socials en condicions d'igualtat real. Encara que el terme està present quatre vegades es considera insuficient, ja que no forma part dels continguts, criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge avaluables i que per tant es queda com una simple menció que no es treballa.

Visibilitat

La paraula *visibilitat* no està present al currículum. Segons un estudi realitzat per Blanco (2004) en el qual va analitzar 56 texts escolars de diferents matèries va demostrar que es fa tres vegades més menció a les figures masculines (32%) que a les dones (10%). Aquesta dada ens pot ajudar a fer-nos una idea de la necessitat que suposa incloure la *visibilitat* al currículum.

Com diuen Fernández i Valencia (2004), hem de ser capaços de mostrar la diversitat i explicar com les dones ens han anat obrint els camins a la resta.

Feminisme

Aquesta paraula no apareix al currículum. El *feminisme* seguint la definició de Fiss (1993), és el conjunt de creences i idees que pertanyen al moviment social i polític que vol aconseguir la igualtat. Partint de la defensa que fan Paniagua i del Puig (2019), el feminisme és necessari al món perquè les dones puguin tenir els mateixos drets i llibertats que els homes. Per aquesta raó, és important que l'alumnat tingui coneixement del qual ha suposat i suposa aquest moviment, quines són les causes del seu naixement, com ha ajudat les dones i conèixer la lluita que es duu a terme per aconseguir la igualtat.

4.2 Revisió bibliogràfica.

En aquest apartat es pretén fer una recopilació bibliogràfica que tengui com a objectiu fer una revisió del currículum, tant a Espanya com a l'estranger.

És innegable la necessitat de fer una revisió als currículums escolars, ja que sempre es mantenen immòbils davant els canvis que es produeixen a la societat. Canvis com la situació de pobresa, les crisis, la discriminació enfront de la diversitat cultural o les manifestacions de violència, mencionats per Pedranzani i Martín (2012). Aquests defensen que hi ha una falta de debat enfront de les noves realitats que formen part de les escoles i mantenen la necessitat de crear noves pràctiques educatives que puguin donar resposta a les noves realitats.

Per altra banda, Cox (2001) planteja l'evolució des de coneixements estables i tradicionals cap a noves habilitats com el treball col·laboratiu, la resolució de problemes i l'adaptació al canvi. Gómez, Leigh, i Nova (2012) destaquen l'enfocament del currículum com a construcció sociocultural, que es caracteritza en una major participació dels educadors en el desenvolupament del currículum, tant en el seu disseny com en la seva aplicació en funció de les demandes i necessitats educatives de la societat.

Actualment s'hi ha d'adaptar el currículum a la diversitat associada tant com a diferència cultural com a desigualtat social, defensat per Bolívar (2002). Per aquesta raó s'hi ha de realitzar una relectura de la cultura acadèmica, i començar una reformulació dels continguts d'escolarització.

Per tant, amb relació al tema que ocupa aquest treball, s'ha de plantejar la necessitat de fer una crítica als continguts curriculars per tal de posar de manifest les mancances que presenta amb relació a la perspectiva de gènere.

4.3 Per què hem d'incloure la perspectiva de gènere?

La perspectiva de gènere, així com explica Valencia (2004) s'encarrega d'establir per una banda, quina implicació té el gènere i el significat dels conceptes home i dona com a construccions socials i les seves implicacions en la creació de rols específics per a cada un d'ells. Per altra banda, defensa la necessitat de visibilitzar la influència que ha tingut la dona en la construcció de la societat i reivindicar el seu paper com a subjecte històric (Bedmar i Valencia 2019). Aquest treball es centrarà en la part de visibilització a partir de la creació de nous continguts als blocs d'aprenentatge i recursos didàctics.

Segons un estudi realitzat per Arnold et. al. (1996), es va posar de manifest que el gènere femení rep un missatge implícit que la societat no necessita les seves habilitats. Com explica Perales (2012) a la nostra societat s'ha produït tradicionalment una valoració desigual entre el que és femení i allò masculí que s'ha manifestat de diferents formes, com per exemple, la manca de reconeixement de les aportacions de les dones a la societat, així com el predomini quasi absolut de les figures masculines.

Els continguts curriculars transmeten una visió del que és femení i masculí atenent a les consideracions socials i a la jerarquia de rols², conformant-se com una de les fonts més eficaces en la transmissió d'estereotips sexistes (Perales, 2012). Aquests continguts han de ser presos com una acció positiva directa i eficaç a les aules que pot ajudar a posar fi a aquesta desigualtat entre la visibilització d'homes i dones. Per això és tan important fer una revisió d'aquests continguts escolars i incloure aportacions femenines (Perales, 2012).

5. Proposta didàctica.

² Rols de gènere definit per Godoy i Mladinic (2009) contenen normes descriptives, expectatives respecte de les conductes típiques d'homes i dones. Així com conductes desitjades de cada sexe per tenir l'aprovació dels altres.

La proposta didàctica té com a objectiu, per una part, fer una proposta d'un nou contingut per incloure al currículum de l'assignatura de Ciències Socials d'Educació Primària, concretament al Bloc 4: Les empremtes del temps, del segon cicle. I per altra part, fer propostes personals de recursos didàctics, així com propostes existents relacionades amb el tema a treballar.

5.1 Proposta de continguts.

Es proposa l'addició d'un nou contingut al currículum de Ciències Socials de les Illes Balears, concretament al Bloc 4: Les empremtes del temps, del segon cicle. Aquest, rep el nom de "Visibilització de la dona a la història", és un contingut ampli que té com a objectiu donar cabuda a la perspectiva de gènere, així com plantejar la necessitat de crear recursos didàctics per donar resposta a la manca de visibilitat de la dona a les aules d'Educació Primària. Es pot treballar de forma simultània amb altres continguts del currículum. Primer, es presenta el nou contingut ubicat al Bloc 4, així com els criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge. A continuació, es plantegen els criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge del nou contingut ubicat al Bloc 2 i al Bloc 3 per donar a conèixer amb quins altres continguts es relaciona.

Taula 1.

Contingut Bloc 4.

BLOC 4: LES EMPREMTES DEL TEMPS		
Continguts	Criteris d'avaluació	Estàndards d'aprenentatge
-Visibilització de la dona a la història.	1. Conèixer la presència de la dona a totes les èpoques històriques, com a subjecte actiu i com a subjecte passiu. 2. Prendre consciència de la situació de la dona als segles XIX, XX i XXI a Espanya.	1.1 Coneix i identifica el paper de la dona a tots els períodes de la història: <i>prehistòria, edat antiga, època medieval, edat moderna i edat contemporània.</i> 2.1. Valora el progrés de l'evolució del dret a l'educació, així com les

	<p>3. Revisar el patrimoni cultural de les Illes Balears.</p>	<p>figures de Concepción Arenal i Emilia Pardo Bazán.</p> <p>2.2. Compren l'origen del dret al vot de les dones i el paper de Clara Campoamor.</p> <p>2.3. Entén la importància de l'ONU Dones.</p> <p>3.1. Reconeix la presència de les dones al món cultural de les Illes Balears a partir de la figura de Pilar Montaner i Maria Antònia Salvà.</p>
--	---	--

Nota: Elaboració pròpia.

Taula 2.

Contingut Bloc 4 amb continguts Bloc 2.

BLOC 2: EL MÓN QUE ENS ENVOLTA		
Continguts	Criteris d'avaluació	Estàndards d'aprenentatge
<ul style="list-style-type: none"> -Visibilització de la dona a la història. -Univers i el sistema solar: el Sol, els planetes. -El desenvolupament sostenible. -Problemes de la contaminació. -El canvi climàtic: canvis i conseqüències. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Valorar la participació de les dones al món de la ciència. 2. Comprendre la lluita de les dones contra el canvi climàtic. 	<ol style="list-style-type: none"> 1.1. Entén les aportacions de tres figures: Mary Jackson, Katherine Johnson i Dorothy Vaughan, a l'estudi del sistema solar. 1.2. Investiga el treball d'altres científiques. 2.1. Coneix la definició de canvi climàtic i les seves

		conseqüències, així com la figura de Greta Thunberg. 2.2. Explica les accions que es poden realitzar per evitar el canvi climàtic.
--	--	---

Nota: Elaboració pròpia.

Taula 3.

Contingut Bloc 4 amb continguts Bloc 3.

BLOC 3: VIURE EN SOCIETAT		
Continguts	Criteris d'avaluació	Estàndards d'aprenentatge
-Visibilització de la dona a la història. -La producció de béns i serveis. El consum i la publicitat. -Ocupabilitat i esperit emprenedor. L'empresa. Activitats i funcions.	1. Ser crítics amb la representació de la dona a la publicitat. 2. Conèixer la desigualtat al món laboral entre homes i dones.	1.1. Identifica els estereotips dels anuncis publicitaris. 2.1. Entén i utilitza els termes <i>bretxa salarial</i> i <i>sostre de vidre</i> .

Nota: Elaboració pròpia.

5.2 Proposta de recursos didàctics.

5.2.1 Propostes personals.

S'ha realitzat una taula resum amb les propostes. Aquesta conté el nom de la proposta, els continguts que es treballaran i l'explicació del que es proposa.

En primer lloc, s'han creat propostes que relacionen el nou contingut del Bloc 4 "Visibilització de la dona a la història" i altres continguts del Bloc 4. En segon lloc, s'han realitzat propostes que relacionen el nou contingut del Bloc 4 amb continguts d'altres blocs d'aprenentatge.

Taula 4.

Taula propostes: continguts Bloc 2 i nou contingut Bloc 4.

Títol	Continguts	Explicació proposta
1. Dones a la ciència.	-Visibilització de la dona a la història. (Bloc 4). -Univers i el sistema solar: el Sol, els planetes (Bloc 2).	L'objectiu és donar a conèixer el paper que va tenir la dona al món de la ciència i nous descobriments relacionats amb el Sistema Solar a partir de tres figures: Mary Jackson, Katherine Johnson i Dorothy Vaughan.
2. Dones en lluita contra el canvi climàtic.	-Visibilització de la dona a la història. (Bloc 4). -El desenvolupament sostenible (Bloc 2). -Problemes de la contaminació (Bloc 2). -El canvi climàtic: canvis i conseqüències (Bloc 2).	A partir de la figura de Greta Thunberg es realitzarà una anàlisi de la situació en relació amb el medi ambient i es donarà informació complementària a partir de dues figures més: Sylvia Earle i Vandana Shiva.

Nota: Elaboració pròpia.

Taula 5.

Taula propostes: continguts Bloc 3 i nou contingut Bloc 4.

Títol	Continguts	Explicació proposta
1. Les dones a la publicitat al llarg de la història.	-Visibilització de la dona a la història. (Bloc 4). -La producció de béns i serveis. El consum i la publicitat (Bloc 3).	Es farà una reflexió en relació amb com es presenta la imatge de la dona als anuncis publicitaris tant els antics

		com els actuals, i les seves implicacions.
2. Les desigualtats de gènere al món laboral.	- Visibilització de la dona a la història. (Bloc 4). -Ocupabilitat i esperit emprenedor. L'empresa. Activitats i funcions (Bloc 3).	L'objectiu és posar atenció a les desigualtats que es produeixen entre homes i dones en relació amb el món laboral, així com presentar el concepte de bretxa salarial.

Nota: Elaboració pròpia.

Taula 6.

Taula proposades: nou contingut Bloc 4 amb els continguts del mateix bloc.

Títol	Continguts	Explicació proposta
1. A on estan les dones?	- Visibilització de la dona a la història. (Bloc 4). -Les edats de la història: duració i datació dels fets històrics que les delimiten. Les línies del temps (Bloc 4). -Els regnes peninsulars i les Illes Balears a l'edat mitjana (Bloc 4). -La monarquia hispànica a l'edat moderna (Bloc 4).	Aquesta proposta pretén donar a conèixer el paper de la dona a cada edat de la història, en aquest cas, de figures internacionals i de caràcter general. En primer lloc a la Prehistòria, després a l'Edat Antiga, Edat Medieval, Edat Moderna i Edat Contemporània. S'ha inclòs a l'Edat Medieval i a l'Edat Moderna figures relacionades amb Espanya.
2. Dones del segle XIX a Espanya.	-Visibilització de la dona a la història. (Bloc 4).	Se centra en l'evolució del dret a l'educació de les dones espanyoles al segle

	-Espanya a l'edat contemporània (I): el segle XIX (Bloc 4).	XIX i en dues figures representatives d'aquest període: Concepción Arenal i Emilia Pardo Bazán.
3. Dones al segle XX i XXI a Espanya.	-Visibilització de la dona a la història. (Bloc 4). -Espanya a l'edat contemporània (II): els segles XX i XXI (Bloc 4).	Per una part es treballa la situació de la dona espanyola al segle XX a partir del dret al vot i amb la presentació de Clara Campoamor. I per altra part, la situació de les dones al segle XXI, amb la presentació de l'ONU Dones.
4. Dones en el món cultural a les Illes Balears.	-Visibilització de la dona a la història. (Bloc 4). -El nostre patrimoni històric i cultural (Bloc 4).	Per posar valorar el nostre patrimoni cultural es farà una revisió de dues figures de les Illes Balears, Pilar Montaner en referència a la pintura i Maria Antònia Salvà en relació amb la literatura.

Nota: Elaboració pròpia.

Les propostes s'han realitzat a l'aplicació Canva, el seu ús està justificat per l'àmplia proposta d'elements que permet realitzar documents molt atractius i visuals, així s'anima a l'alumnat a endinsar-se'n. A més, cada activitat té una fitxa explicativa destinada als docents que conté els objectius de la proposta, l'explicació de l'activitat, els materials i la bibliografia per ampliar o consultar.

Totes les propostes s'han organitzat a l'aplicació Pearltress, que permet emmagatzemar, ordenar i compartir qualsevol classe de material. A la carpeta general "Proposta didàctica:

Visibilització de les dones a la història” es troben tres carpetes específiques que contenen les activitats específiques de cada bloc. L’enllaç per accedir:

<https://www.pearltrees.com/andreaacedoh>

Taula 7.

Organització Pearltress.

Bloc 2 + Bloc 4	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dones a la ciència. 2. Dones en lluita contra el canvi climàtic.
Bloc 3 + Bloc 4	<ol style="list-style-type: none"> 1. Les dones a la publicitat al llarg de la història. 2. Desigualtats al món laboral.
Bloc 4	<ol style="list-style-type: none"> 1. A on estan les dones? (Inclou Prehistòria, Edat Antiga, Època Medieval, Edat Moderna i Edat Contemporània). 2. Dones al segle XIX a Espanya. 3. Dones al segle XX i XXI a Espanya. 4. Dones en el món cultural a les Illes Balears.

Nota: Elaboració pròpia.

5.2.2 Propostes existents.

L’objectiu d’aquest apartat és fer una recopilació de material que pot ser útil per treballar la perspectiva de gènere, el feminisme i la visibilització de la dona. Es pot utilitzar com a material de suport per a les classes o com a material de classe que l’alumnat pot utilitzar quan vulgui. La idea és donar a conèixer propostes que han fet altres persones i enriquir al màxim el nostre repertori de material didàctic. Els materials estan dividits segons el seu tipus i inclou una breu explicació i els avantatges que presenten

Llibres.

-Cuentos de buenas noches para niñas rebeldes, 100 historias de mujeres extraordinarias (2017), Elena Favilli i Francesca Cavallo.

Aquest llibre, que es pot trobar en Castellà i en Català, narra la vida de 100 dones valentes que varen ser científiques, astronautes, jutgesses, xefs, pintores, etc. Acompanyades d'il·lustracions.

Els avantatges d'aquest llibre són, en primer lloc, que es troba en un format que és molt interessat per a l'alumnat, inclou il·lustracions que són molt atractives visualment, i a més, fa una recopilació bastant àmplia de dones. Aquest recurs es pot utilitzar per anar treballant la vida de diferents dones al llarg del curs, o també, l'alumnat pot seleccionar la que més li cridi l'atenció i fer una fitxa biogràfica.

Figura 1

Cuentos de buenas noches para niñas rebeldes.

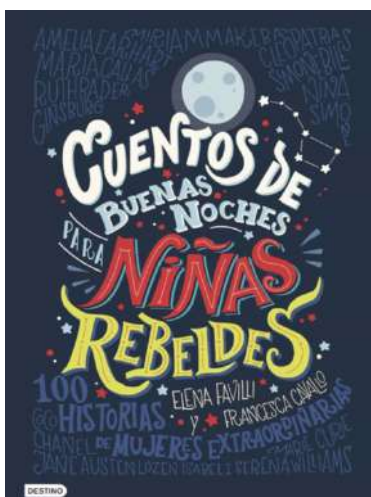
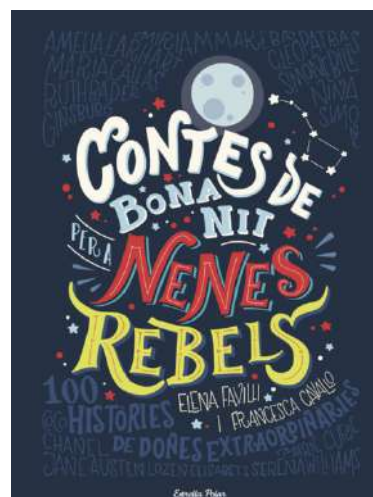

Figura 2

Contes de bona nit per a nines rebels.

Nota. Adaptat de *Cuentos de buenas noches para niñas rebeldes* [Fotografia], per Planeta de Libros, 2017, Planeta de Libros (<https://www.planetadelibros.com/libro-cuentos-de-buenas-noches-para-ninas-rebeldes/253911>).

Nota. Adaptat de *Contes de bona nit per a nines rebels* [Fotografia], per Grup62, 2017, Grup62 (<https://www.grup62.cat/llibre-contes-de-bona-nit-per-a-nenes-rebels/254205>).

-Las chicas son guerreras, 26 rebeldes que cambiaron el mundo (2016), Irene Cívico i Sergio Castillo Parra.

Reuneix la vida de 26 dones, des de Mary Shelley fins Lady Gaga, Virginia Woolf, Agatha Christie, Rosa Parks o Malala. Hi ha que són famoses i hi ha que no són tan conegudes i aquest llibre pretén donar-les a conèixer.

Aquest llibre també és molt visual, inclou il·lustracions. És molt interessant el fet de plantejar dones que no són tan conegudes, ja que l'alumnat pot ampliar el seu repertori de referents, així com augmentar el seu coneixement sobre altres àmbits.

Amb el temps, els mateixos autors han ampliat la seva col·lecció de llibres, creant d'altres que tracten temes més específics. Aquests són:

Figura 3

Las chicas son guerreras.

Nota. Adaptat de *Las chicas son guerreras* [Fotografia], per Amazon, 2016, Amazon (<https://www.amazon.es/Las-chicas-son-guerreras-ilustrados/dp/8490436541>).

-Las chicas son de ciencias: 25 científicas que cambiaron el mundo (2018).

Figura 4

Las chicas son de ciencias.

Nota. Adaptat de *Las chicas son científicas* [Fotografia], per Agapea, 2018, Agapea (https://www.agapea.com/libros/Las-chicas-son-de-ciencias-9788490438824-i.htm?utm_source=Adwords&utm_medium=cpc&utm_campaign=ShoppingP&gclid=CjwKCAjwqvyFBhB7EiwAER786Z23jzlh0-IDaorDBs2SxKuKVywEOeYSbNtMvxN2UW42yeOkESShxoCDmQQA_vD_BwE).

-Las chicas van donde quieren: 25 aventureras que cambiaron la historia (2019).

Figura 5

Las chicas van donde quieren.

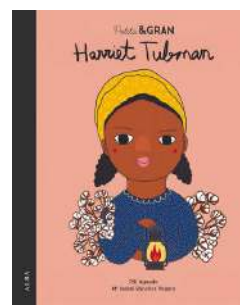
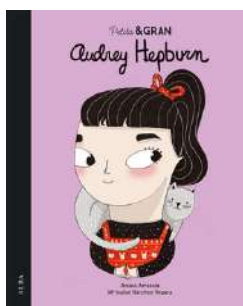
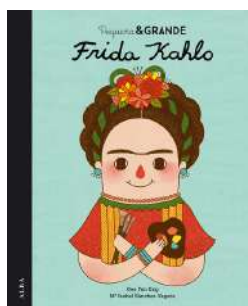
Nota. Adaptat de *Las chicas van donde quieren* [Fotografía], per Casa del Libro, 2019, Casa del Libro (<https://www.casadellibro.com/libro-las-chicas-van-donde-quieren-25-aventuras-que-cambiaron-la-historia/9788417460648/8748925>).

-Col·lecció “Pequeña & Grande”.

És una gran col·lecció de biografies de dones i homes destacats de la història. En aquest cas, ens centrarem en les biografies de dones. Hi ha un gran repertori, cada un dels llibres està escrit per un autor o autora diferent i conté il·lustracions molt interessants. L'avantatge d'aquests llibres és que són molt fins, fàcils de manipular, i tot l'alumnat podria treballar a la vegada amb un llibre diferent. És el mateix objectiu que els dels altres llibres, conèixer referents a partir de les seves biografies. Aquests són alguns exemples:

Figura 6

Col·lecció Pequeña & Grande

Nota. Adaptat de *Col·lecció Pequeña & Grande [Fotografia]*, per La provincia, 2019, La provincia (<https://www.laprovincia.es/cultura/2019/06/06/pequena-grande-millones-libros-vendidos-9305623.html>).

Revistes.

Les revistes també compten amb alguna publicació relacionada amb la visibilitat de les dones. És interessant utilitzar-les, ja que mostra als infants un altre tipus de format amb el qual poden investigar i llegir.

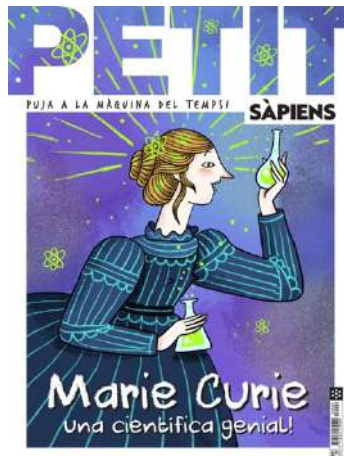
-Petit Sàpiens.

Aquesta revista és una versió dirigida a infants i joves, que prové de la revista Sàpiens. Petit Sàpiens conté il·lustracions, còmics, explicacions i passatemps. Algunes publicacions estan relacionades amb el tema que es vol treballar:

·*Marie Curie, una científica genial!* (Març 2020).

Figura 7

Marie Curie, una científica genial!

Nota. Adaptat de *Petit Sapiens, Puja a la màquina del temps* [Fotografia], per Petit Sapiens, 2020, Petit Sapiens (https://www.petitsapiens.cat/revista/marie-curie-cientifica-genial_202880_102.html).

·*Hipàcia, la gran sàvia de l'antiguitat* (Març 2021).

Figura 8

Hipàcia, la gran sàvia de l'antiguitat.

Nota. Adaptat de *Petit Sapiens, Puja a la màquina del temps* [Fotografia], per Petit Sapiens, 2021, Petit Sapiens (https://www.petitsapiens.cat/revista/hipacia-gran-savia-antiguitat_204304_102.html).

Jocs.

-Qui és ella?

Who's she?, és una versió del joc *Qui és qui?*, realitzat per la il·lustradora Zuzia Kozerska-Girard, que vol fer un homenatge a 28 dones de la història.

El joc de *Qui és qui?*, els hi agrada molt als infants, i fer una versió que a més reivindica que les dones han de recuperar els espais de la societat és molt millor, ja que mentre juguen, coneixen dones i aprenen sobre les seves vides.

Figura 12

Who's she?

Nota. Adaptat de *Who's she?* [Fotografia], per Etsy, 2019, Etsy (<https://www.etsy.com/es/listing/769568910/whos-she-el-juego>).

6. Conclusions.

Aquest treball s'ha duit a terme per posar de manifest les mancances relacionades amb la perspectiva de gènere que presenta el currículum de Ciències Socials de les Illes Balears a l'Educació Primària. Aquesta mancança pot provocar la perpetuació d'idees que vagin en contra de la cerca de la igualtat de gènere a les nostres escoles. Aquesta situació no ha de quedar silenciada i ignorada, s'ha de posar atenció en intentar posar-li fi. Incloure la perspectiva de gènere permet que l'alumnat pugui prendre consciència de la situació de desigualtat que existeix entre homes i dones a la nostra societat.

En el cas de l'assignatura de les Ciències Socials, el principal problema és la manca de representació femenina a les explicacions o als llibres de text. Això pot provocar que l'alumnat no tengui coneixement sobre el paper que ha tengut i té la dona en la història. Per tant, la proposta que s'exposa en aquest treball planteja la necessitat de crear nous recursos didàctics per tal de contribuir en la visibilització de les dones. Aquests recursos poden ser utilitzats pels docents dels centres educatius, afegint-los a les explicacions habituals de les classes de Ciències Socials.

A causa de l'especificitat del treball, s'ha posat atenció únicament al segon cicle del currículum. La idea és continuar creant material que es pugui anar afegint a la carpeta de PearlTress per tenir una gran recopilació d'activitats dedicades a les dones. No es pretén deixar de costat el paper dels homes, simplement s'ha demostrat que no hi ha una igualtat de representació i per aquesta raó s'ha d'intentar canviar-ho.

Totes les propostes s'han creat amb la intenció de ser aplicades a les escoles i veure com evolucionen, millorar-les i afegir informació per completar-les. Aquesta lluita per aconseguir guanyar a les dones l'espai que mereixen no ha de quedar-se només a l'assignatura de Ciències Socials, sinó també estendre aquesta proposta a les altres assignatures de l'Educació Primària. Les nostres escoles han de ser inclusives, han de promoure la igualtat, han de donar resposta a les necessitats actuals i a les representacions actuals, per aquestes raons pens que el treball pot ser útil i ajudar al canvi.

7. Referències bibliogràfiques.

Agapea. (2018). Las chicas son científicas [Fotografía]. Agapea.

https://www.agapea.com/libros/Las-chicas-son-de-ciencias-9788490438824i.htm?utm_source=Adwords&utm_medium=cpc&utm_campaign=ShoppingP&gclid=CjwKCAjwqvyFBhB7EiwAER786Z23jzlh0IDaorDBs2SxKuKVywEOeYSbNtMvxN2UW42yeOkESShxoCDmQQAvD_BwE

Amazon. (2016). Las chicas son guerreras [Fotografía]. Amazon.

<https://www.amazon.es/Las-chicas-son-guerreras-ilustrados/dp/8490436541>

Arnold, K., i Noble, D i Subotnik, R.F. (1996). *Remarkable women: perspectives on female talent development*. NJ Hampton Press.

Bedmar, M., i Valencia, A. (2019). Enseñanza de las Ciencias Sociales con perspectiva de género. *Clío: History and History Teaching* (45), 1-10.

Bolívar, A. (2002). El currículum escolar: dilemas actuales y líneas de cambio futuras. *Revista Profissão docente* (2), 1-20.

Blanco, N. (2004). El saber de las mujeres en la educación. *XXI Revista de Educación* (6), 43-53.

Casa del Libro. (2019). Las chicas van donde quieren [Fotografía]. Casa del Libro.

<https://www.casadellibro.com/libro-las-chicas-van-donde-quieren-25-aventuras-que-cambiaron-la-historia/9788417460648/8748925>

Conde-Ruiz, J., i Marra de Artíñamo, I. (2016). Brechas salariales de género en España. *Zoom Económico* (9), 1-26.

Cox, C. (2001). El currículum escolar del futuro. *Revista Perspectivas* (2), 213-232.

- Chick, H., i Pierce, R. (2008). Teaching statistics at the primary school level: Beliefs, affordances and pedagogical content knowledge. *ICMI study 18 and 2008 IASE round table conference* (1), 1-6.
- Díaz, D., i Giacomone, B., Arteaga, P (2017). Caracterización de los gráficos estadísticos en libros de texto argentinos del segundo ciclo de Educación Primaria. *Profesorado. Revista de Currículum y Formación de Profesorado*, 21(3), 299-326.
- Etsy. (2019). Who's she? [Fotografía]. Etsy.
<https://www.etsy.com/es/listing/769568910/whos-she-el-juego>
- Fernández, A. (2004). Las mujeres como sujeto histórico: género y enseñanza de la historia. *Didáctica de las ciencias experimentales y sociales* (18), 5-24.
- Bosch, E., i Ferrer, V. (2000). La violencia de género: de cuestión privada a problema social. *Psychosocial Intervention*, 9 (1), 7-19.
- Fiss, O. (1993). ¿Qué es el feminismo?. *Revista DOXA* (14), 319-335.
<https://doi.org/10.14198/DOXA1993.14.15>
- Furtado, V. (2013). El lenguaje inclusivo como política lingüística de género. *Revista digital de políticas lingüísticas* (5), 48-70.
- García, J. A. (2011). Modelo educativo basado en competencias: importancia y necesidad. *Revista Electrónica Actualidades Investigativas en Educación*, 11 (3), 1-24.
- Godoy, L., i Mladinic, A. (2009). Estereotipos y roles de género en la evaluación laboral y personal de hombres y mujeres en cargos de dirección. *Psykhé (Santiago)*, 18 (2), 51-64.
- Gómez, S., Leigh, C., i Nova, Y. (2012). Reflexiones sobre cómo el currículum escolar genera desigualdad y violencia: una propuesta para el cambio en la escuela. *Revista Estudios Hemisféricos y Polares*, 3 (3), 49-68.

- González, A. (2011). El lenguaje: elemento curricular que favorece la igualdad de oportunidades dentro del currículo. *Salud, Arte y Cuidado*, 4 (1), 9-12.
- Grup62. (2017). Contes de bona nit per a nines rebels [Fotografía]. Grup62. <https://www.grup62.cat/livre-contes-de-bona-nit-per-a-nenes-rebels/254205>
- La província. (2019). Col·lecció Pequena & Grande [Fotografía]. La província. <https://www.laprovincia.es/cultura/2019/06/06/pequena-grande-millones-libros-vendidos-9305623.html>
- La província. (2019). Herstóricas Pioneras [Fotografía]. La província. <https://www.laprovincia.es/cultura/2019/06/06/pequena-grande-millones-libros-vendidos-9305623.html>
- Lamas, M. (2007). El género es cultura. V Campus Euroamericano de Cooperación Cultural. *Organización de Estados Iberoamericanos para la Educación, la Ciencia y la Cultura-OEI*. http://www.paginaspersonales.unam.mx/files/981/El_genero_es_cultura_Martha_Lamas.pdf
- Medina, M. (2010). La igualdad de género en la escuela. *Revista de Sociología de la Educación-RASE*, 3 (3), 388-402.
- Molina, P. (2007). Encontrarse en la historia fuentes, protagonistas y espacios: metodologías para una historia de la comunicación no-androcéntrica. [Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona]. Repositori digital de documents de la UAB. <https://ddd.uab.cat/record/37907>
- Offen, K., I Garrayo, M. (1991). Definir el feminismo: un análisis histórico comparativo. *Historia Social* (9), 103-135.
- Paniagua, M. (2019). ¿Por qué todos deberíamos ser feministas? Chimamanda Ngozi Adichie y el feminismo global. *Dossiers Feministes* (25), 131-146.

- Pedranzani, B., i Martín, M. (2012). La escuela y el currículum escolar entre los problemas sociales y la búsqueda de nuevos sentidos. *KAIROS: Revista de temas sociales* (29), 5-10.
- Perales, R. (2012). La educación desde la perspectiva de género. *Ensayos: Revista de la Facultad de Educación de Albacete* (27), 1-18.
- Petit Sapiens. (2020). Puja a la màquina del temps [Fotografía]. Petit Sapiens. https://www.petitsapiens.cat/revista/marie-curie-cientifica-genial_202880_102.html
- Petit Sapiens. (2021). Puja a la màquina del temps [Fotografía]. Petit Sapiens. https://www.petitsapiens.cat/revista/hipacia-gran-savia_antiguitat_204304_102.html
- Planeta de Libros. (2017). Cuentos de buenas noches para niñas rebeldes [Fotografía]. Planeta de Libros. <https://www.planetadelibros.com/libro-cuentos-de-buenas-noches-para-ninas-rebeldes/253911>
- Séneca Librerías. (2019). Herstóricas [Fotografía]. Séneca Librerías. https://www.senecalibros.com/libro/herstoricas-pioneras-juego-de-cartas_422765
- Valencia, A. (2004). El género como categoría de análisis en la enseñanza de las Ciencias Sociales. En Vera, M., i Pérez, D (Ed.) *Formación de la ciudadanía: las Tics y los nuevos problemas* (pp1-50.). Editorial Associació Universitària de Professors de Didàctica de les Ciències Socials.
- Vein. (2019). Herstóricas [Fotografía]. Vein. <https://vein.es/herstoricas-pioneras-un-juego-que-ensena-la-historia-al-completo/>

8. Annexos.

Bloc 2 + Bloc 4

Dones a la ciència.

Aportacions a l'estudi del Sistema Solar.

La pel·lícula *Figuras Ocultas* (2016), està contextualitzada a principis dels anys 60, durant la guerra freda i quan la NASA es planteja el repte de dur a l'astronauta John Glenn a donar la primera òrbita completa al voltant de la Terra. A la pel·lícula es presenten tres dones afroamericanes que varen ser víctimes de la segregació racial, però que varen ser imprescindibles en l'aportació dels càlculs necessaris per a aconseguir amb èxit aquest fet.

A continuació, et presentem les tres figures ocultes que varen ajudar a donar llum als nous descobriments de l'espècie humana i que varen ser silenciades.

1

Va néixer el 26 d'agost de 1918.

Va ser física, científica espacial i matemàtica. Va contribuir a l'aeronàutica dels Estats Units.

Els seus càlculs sobre la mecànica orbital va ser imprescindible per a l'èxit del primer vol espacial.

Va morir el 24 de febrer de 2020.

3

Va néixer el 10 d'abril de 1921

Va ser matemàtica i enginyera aeroespacial, que va treballar a la NASA.

Va començar com a calculista. Amb 34 anys va arribar el lloc de feina més elevat possible pels enginyers.

Va morir l'11 de febrer de 2005.

2

Va néixer el 20 de setembre de 1910.

Va ser professora de matemàtiques i després matemàtica de la NASA.

Va ser la primera supervisora afroamericana de la NASA.

Va morir el 10 de novembre de 2008.

4

ACTIVITATS

Visualitzeu la pel·lícula *Figuras Ocultas*. I contesteu a les preguntes.

1 Tha agradat la pel·lícula? Penses que és necessària per donar a conèixer a tres dones importants?

2 Penses que és injusta la forma en la qual tracten a les dones?

3 Quin avantatge penses que té aquest tipus de pel·lícula?

5

ACTIVITATS

Les dones de la pel·lícula són un exemple de dones que varen aconseguir grans coses a un món d'homes, en l'àmbit de la ciència. Aquestes són altres dones importants que varen fer història. Selecciona una, cerca informació sobre ella. Després ho compartireu amb tota la classe.

KITTY O'BRIEN JOYNER

ELLEN OCHOA

NANCY GRACE ROMAN

6

Dones en lluita contra el canvi climàtic.

LLUITA CONTRA EL CANVI CLIMÀTIC

Què és el canvi climàtic? És el canvi que s'està produint als climes de la Terra. Aquest fet és causat principalment per l'acció dels éssers humans. Aquest procés pot provocar greus conseqüències a la vida dels éssers que habitem el planeta.

Quines conseqüències té?

Augment de les temperatures. Escalfament global.

Es fon la massa de gel dels pols, provocant un augment del nivell de la mar i inundacions.

Augment de fenòmens meteorològics extrems com sequeres, incendis o huracans.

1

DONES EN LLUITA: GRETA THUNBERG

Va néixer a Estocolm el 3 de gener de 2003. És una **activista mediambiental**, que se centra en la lluita contra l'escalfament global. L'any 2018 va sortir al carrer amb un cartell que posava "Skolstrejk för Klimatet" (vaga escolar pel clima), això va despertar l'interès de més nins i nines que volgueren participar en la lluita contra el canvi climàtic.

El desembre de 2018 va parlar a la Cambra sobre el **Canvi Climàtic de les Nacions Unides** a Polònia, les seves paraules varen triomfar i va inspirar a les noves generacions mundialment.

Enllaç a la conferència:

<https://youtu.be/wYr3DNWcFO0>

2

DONES EN LLUITA:

A continuació presentem altres figures interessants relacionades amb la lluita contra el canvi climàtic amb la intenció de donar-les a conèixer.

PER SABER MÉS...

SYLVIA EARLE

Va ser la primera dona a caminar sobre el fons marí a quasi 400 metres de profunditat. Des d'aquell moment lluita contra el canvi climàtic i contra la contaminació dels oceans.

VANDANA SHIVA

La filòsofa entén la Terra com un element que forma part de l'individu i per això reivindica una transformació que acabi amb el canvi climàtic, la desigualtat i la injustícia. Realitza conferències en les quals planteja la necessitat de cuidar el planeta per poder conèixer en tranquil·litat.

3

ACTIVITATS

Moltes persones lluiten contra el canvi climàtic, no només aquells i aquelles que surten al carrer a manifestar-se, també totes les persones que des de casa canvien les seves accions per evitar-ho. Greta és un gran exemple de persona que ha demostrat públicament la seva crítica contra els que no fan res per solucionar-ho.

Visualitzeu el vídeo de la seva conferència a la Cambra sobre el Canvi Climàtic de les Nacions Unides i contesteu a les següents preguntes:

-Quina sensació/emoció has sentit durant la visualització de la conferència?

-Quina és la frase que més t'ha agradat o que més t'ha impactat?

-Penses que pot ser influent per a les generacions actuals?

4

ACTIVITATS

Per grups, realitzeu una pancarta amb material reciclat (cartó, paper de diari, plàstics...) en la qual exposeu quines coses podem fer les persones per evitar el canvi climàtic.

5

Bloc 3 + Bloc 4

Les dones a la publicitat.

Tant a la publicitat de la televisió, com la premsa i revistes, s'han estat utilitzant estereotips relacionats amb les dones, així com utilitzar la seva imatge com un objecte, per representar un cos perfecte o com la que s'ha d'encarregar de totes les feines domèstiques. Aquesta representació ha anat evolucionant al llarg del temps, com veurem a continuació.

La dona apareix subordinada a l'home. Les dones es consideren inferiors als homes. Als anuncis publicitaris apareixen fent les tasques domèstiques, cuidant els fills i depenent econòmicament dels seus homes.

1

EXEMPLES

A continuació veurem exemples d'anuncis publicitaris.

SERVENTA

Van Heusen és una marca de corbates dels anys 50. En aquesta imatge es mostra a la dona servint a l'home, com si fos una estora, un objecte.

DONA DE CASA

Aquest anunci dels anys 60 de la marca Picot està anunciant la venda de guants de làtex, dirigits exclusivament a les dones i a les nines.

3

Les dones ja són iguals segons la llei, però no es veu reflectit als anuncis. L'alliberació de les dones es pot apreciar amb el canvi de roba que presenten als anuncis (duen pantalons). La dona ha de fer feina i ha d'encarregar-se de la vida domèstica.

Als anys 80 la representació de la dona evoluciona cap a una imatge dinàmica, que s'ho passa bé i que s'interessa per la bellesa, el maquillatge o la moda. Als anys 90 el cos de la dona es comença a utilitzar com a producte de consum. Es poden representar de dues formes, com a decoració que acompanya al producte o com a trofeus per a l'èxit masculí.

ACTUALITAT

Actualment encara podem trobar totes les representacions esmentades anteriorment, però és una realitat que aquesta situació està canviant. Els anuncis són mixtos i presenten una gran diversitat, tant els cossos de les dones i homes com la funció que realitzen dins l'anunci.

2

OBJECTE DE BELLESA

Aquest anunci sobre una cotilla per fer el bust més voluminos anomenat "Pilules Orientales" fabricats per J. Ratié ja existien des de finals segle XIX.

PRODUCTE DE CONSUM

Aquesta marca de cerveses, Colegiata, va llançar aquest anunci l'any 2017 en el qual converteix les cerveses en dones, i has d'elegir una.

4

ACTIVITATS

Observa aquests dos anuncis. Compara'ls i respon a les següents preguntes.

- Quin anunci és actual i quin és antic? Anomena els elements que t'ajuden a identificar-ho.
- Que ens mostra l'anunci 1? I l'anunci 2?
- Quina és la idea principal que volen transmetre els dos anuncis?
- Selecciona un d'ells i feu una redacció amb la vostra opinió (T'agrada? Penses que és adequat?...)
- Creus que els anuncis estan canviant? Justifica la teva resposta posant un exemple.

5

Les desigualtats al món laboral.

DESIGUALTATS AL MÓN LABORAL

Les desigualtats entre homes i dones al món laboral són evidents, encara existeixen i és necessari conèixer-les per poder acabar amb elles.

TREBALL D'HOMES, TREBALL DE DONES

Els treballs estan associats al gènere, és a dir, es considera que hi ha treballs de dones i treballs d'homes. Encara que aquesta situació ha canviat molt durant els darrers anys, és una realitat que s'ha de conèixer.

Treballs associats a les dones:

Treballs associats als homes:

1

BRETXA SALARIAL

La bretxa salarial és la diferència que hi ha entre el salari d'un home i el salari d'una dona. Les principals causes que podrien provocar aquesta situació són:

Moltes vegades les dones han de reduir la seva jornada de feina per cuidar de les famílies.

Els estereotips de gènere de les empreses que associen càrrecs de responsabilitat amb els homes (sostre de vidre).

SOSTRE DE VIDRE

L'expressió "**sostre de vidre**" s'utilitza per explicar les dificultats que tenen les dones per a accedir als llocs de feina de poder i responsabilitat als quals si poden accedir els homes.

2

ACTIVITATS

Aquest tema serveix per reflexionar sobre les situacions que existeixen a la nostra societat. Per recordar els diferents termes que existeixen amb relació a les desigualtats del món laboral, així com algunes figures femenines que són les primeres a rompre amb aquesta situació, haureu de fer aquesta sopa de lletres.

DEFINICIONS DE LES PARAULES DE LA SOPA DE LLETRES

- Desigualtat en relació al salari, causada pel gènere. _____ salarial.
- Terme per definir la dificultat d'accés a càrres elevats de les dones. sostre de _____.
- Llinatge de la primera mèdica de la història. Era angloamericana. Comença per B.
- Nom de la primera reina d'Espanya. Comença per I.
- Nom de la primera pilot d'avions de la història. Comença per R.

SOPA DE LLETRES

R	A	Y	M	O	N	D	E	V	A
A	H	H	V	I	D	R	E	U	S
K	X	B	N	S	V	K	J	I	V
Y	Z	R	C	A	K	H	J	F	X
H	H	E	P	B	E	P	Z	F	B
S	U	T	V	E	A	B	L	N	R
K	F	X	L	L	H	T	H	R	Q
B	L	A	C	K	W	E	L	L	Q
A	D	I	K	F	B	F	C	M	W
R	T	V	W	P	L	E	K	V	E

Solucions:

3

4

SOLUCIONS: SOPA DE LLETRES

R	A	Y	M	O	N	D	E	V	A
A	H	H	V	I	D	R	E	U	S
K	X	B	N	S	V	K	J	I	V
Y	Z	R	C	A	K	H	J	F	X
H	H	E	P	B	E	P	Z	F	B
S	U	T	V	E	A	B	L	N	R
K	F	X	L	L	H	T	H	R	Q
B	L	A	C	K	W	E	L	L	Q
A	D	I	K	F	B	F	C	M	W
R	T	V	W	P	L	E	K	V	E

- Desigualtat en relació al salari, causada pel gènere. **BRETXA** salarial.
- Terme per definir la dificultat d'accés a càrres elevats de les dones. sostre de **VIDRE**.
- Llinatge de la primera mèdica de la història. Era angloamericana. Comença per B. **BLACKWELL**
- Nom de la primera reina d'Espanya. Comença per I. **ISABEL**
- Nom de la primera pilot d'avions de la història. Comença per R. **RAYMONDE**

5

Bloc 4

A on estan les dones?

Dones a la Prehistòria: Què feien?

Saps quin va ser el paper de la dona a la Prehistòria? Durant molt de temps es va pensar que només s'encarregaven de cuinar, cuidar als fills..., aquesta idea ha anat canviant gràcies als nous descobriments. Llegeix aquests dos descobriments per canviar la teva perspectiva!

Wilamaya Patjxa Individu 6

Durant unes excavacions realitzades l'any 2018 a l'altiplà andí del Perú es va trobar un **cos femení** d'entre 17 i 19 anys de fa uns 9000 anys. Aquesta fou enterrada amb instruments com puntes de projectil, relacionats amb la caça d'animals.

Aquesta evidència fa plantejar-nos el paper de caçadora que tenien les dones. Per comprovar que no es tractava d'una excepció, es varen estudiar els enterraments del Plistocè tardà i de l'Holocè temprà a Amèrica del Nord i del Sud. Es varen identificar 429 individus, 27 persones tenien instruments de caça, **11 eren dones** i 15 eren homes.

Pintura amb les mans

El doctor John T. Manning va descobrir que existeix una relació entre el tamany del dit índex i l'anular que és diferent en els homes i en les dones.

Això va ajudar Michel Chazine i Arnaud Noury, que començaren una investigació mesurant les mans de nombroses pintures, arribant a la conclusió que només la meitat eren d'homes, l'altra meitat són de dones.

PREGUNTES

Coneixies aquests descobriments?

Quin descobriment et sembla més interessant? Justifica la resposta.

INVESTIGA!

Les dones pintaven a les coves?

Quin paper tenia la fertilitat durant la Prehistòria?

Aquesta escultura s'anomena "Venus de Willendorf". Investiga quin és el seu significat.

ARA ETS TU L'ARTISTA

Aquí tens les indicacions per crear la teua pròpia pintura i les indicacions per fer un dibuix prehistòric.

PIGMENTS

Indicacions pintura: pots fer tres tons diferents, utilitzant prebe vermell, cola-cau i cafè. S'ha de mesclar amb aigua.

Prebe vermell

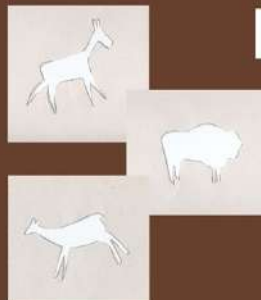

Cafè

Cola-cau

PLANTILLES

Pots utilitzar aquestes plantilles per fer el teu dibuix, pots crear una de nova o pots dibuixar de forma lliure amb les teves mans.

MESOPOTÀMIA

CODI DE HAMMURABI I LES DONES

És el primer conjunt de lleis de la història. Va ser escrit l'any 1750 a.C. pel rei de Babilònia, Hammurabi.

ENHEDUANNA (Poetessa)

Filla del rei Sargó I de l'Imperi Acadi. Se li atribueixen els primers textos literaris d'autor coneguts en llengua sumèria i escriptura cuneïforme.

És considerada la primera autora de la història. Va escriure 3 poemes per la deessa Inanna, 3 poemes a Nanna i 42 himnes de temples.

1

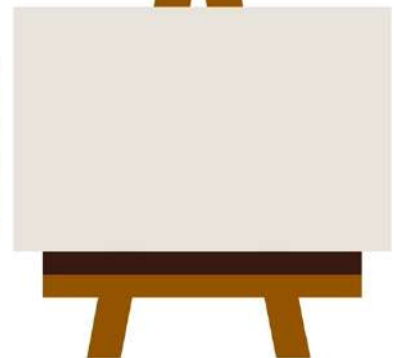
Activitats

Què diu el Codi de Hammurabi sobre les dones? Apunta 5 lleis que et cridin l'atenció i que estiguin relacionades amb les dones.

Al QR trobaràs un dels poemes que va escriure Enheduanna. Fes un dibuix a partir de la inspiració del poema. Utilitza la tècnica que vulguis.

QR Poema

2

INNANA I LES ESSÈNCIES DIVINES

Señora de todas las esencias,
luz plena, buena mujer
vestida de esplendor
a quien el cielo y la Tierra te
aman,
amiga del templo de An
tú llevas grandes ornamentos,
tú deseas la tiara de la grande
sacerdotisa
cuyas manos sostienen las siete
esencias,
las has escogido y colgado de tu
mano.

Has reunido las esencias
sagradas y las has puesto
apretadas sobre tus pechos.

3

EGIPTE

REINA-FARAÓ

- Només els homes podien exercir el poder.
- Practicaven la poligàmia per assegurar la legitimitat dinàstica.
- Quedaven recloses als harens reals, a excepció de la reina principal.

DONES DEL POBLE

Segons les lleis egípcies, les dones:

- No necessitaven un tutor legal per participar a les activitats públiques.
- Podien tenir i heretar terres.
- Tenien dret a realitzar negocis.
- Podien assistir a un judici com a testimoni.

Segons la classe social:

CLASSE ALTA:

- Alguns casos d'empresàries i comerciants.
- Gran nombre d'esclaus que realitzaven les feines de la llar.
- Dirigia la elaboració dels aliments i teixits.

Segons la classe social:

CLASSE BAIXA:

- La dona es quedava a casa i l'home treballava.
- Cuidaven als fills i elaboraven els aliments.
- Participaven a algunes feines del camp.

Activitats

Aquestes són dues reines destacades de l'Antic Egipte. Cerca informació sobre elles i respon a les preguntes que es plantegen seguint la següent fitxa.

CLEOPATRA VII

Escriu els fets més importants de la seva vida.

Anys del seu regnat

Per què creus que és important la seva figura?

2

Activitats

Aquestes són dues reines destacades de l'Antic Egipte. Cerca informació sobre elles i respon a les preguntes que es plantegen seguint la següent fitxa.

HATSHEPSUT

Escriu els fets més importants de la seva vida.

Anys del seu regnat

Per què creus que és important la seva figura?

3

GRÈCIA

DEMOCRÀCIA?

La democràcia grega va néixer a Atenes a principis del segle VI a.C. Democràcia està formada per "démós" que vol dir poble i "krátos" que vol dir poder o govern, per tant, es pot traduir com "el poder del poble".

EL PAPER DE LA FILOSOFIA

La filosofia grega va arribar a defensar l'odi cap a les dones a causa de les afirmacions d'Aristòtil, que deia que les dones eren dèbils per naturalesa. Molts de filòsofs de l'època varen seguir aquestes idees, però va haver-hi altres que defensaven la capacitat intel·lectual de les dones i les acceptaren a les escoles filosòfiques.

1

Activitats

Coneixem als filòsofs, però no coneixem a les filòsofes. Aquí tens 3 filòsofes de l'Antiga Grècia. Relaciona les paraules que hi ha a baix amb la filòsofa correcta. Aquestes paraules parlen de la seva vida, per comprovar qui és qui, cerca informació. Una vegada ho tenguís, selecciona una icrea un mapa conceptual amb la seva imatge i amb les paraules que li corresponen. Pots utilitzar l'eina que més t'agradi: Canva, a mà, Word, PowerPoint...

DIOTIMA DE MANTINEA

HIPARQUÍA

ARETA DE CIRENE

Va néixer a Líbia

Tenia idees sobre l'amor platònic

Va viure al segle V a.C.

Va néixer l'any 350 a.C.

Va néixer a Maronea

Va ser alumna de Sòcrates

Va ser deixeble de Crates

Va néixer a Grècia

Va néixer l'any 400 a.C.

Pots veure un exemple de mapa conceptual al QR:

3

Activitats

La democràcia d'Atenes és diferent a la democràcia actual. Llegeix les seves diferències i similituds i respon a les preguntes.

DIFERÈNCIES

DEMOCRÀCIA GREGA

-Participen només els homes, fills de pares atenesos. Les dones no tenien drets.

-No existien els partits polítics.

DEMOCRÀCIA ACTUAL

-Participen totes les persones majors de 18 anys, tant homes com dones.

-Hi ha gran quantitat de partits polítics.

SIMILITUDS

DEMOCRÀCIA GREGA

-Tots els ciutadans hi han de complir drets i deures.
-Es basaven en els interessos de tots els ciutadans.

DEMOCRÀCIA ACTUAL

PREGUNTES

-Quina diferència t'ha cridat més l'atenció? Per què?

-Quina similitud t'ha cridat més l'atenció? Per què?

-Penses que la democràcia d'Atenes era una democràcia real? Per què?

-Quina és la teva opinió sobre el fet que es deixi fora a les dones a la democràcia d'Atenes?

2

HIPATIA DE ALEJANDRÍA

Va ser filòsofa, però també matemàtica i astrònoma

Va néixer a Egipte

Va néixer l'any 360

4

ROMA

MATRONES ROMANES

Les matrones romanes eren l'ideal de dona romana. Dirigien les seves cases i participaven en algunes activitats de la vida pública. Havien de ser ciutadanes romanes i estar casades amb un ciutadà romà lliure. No podien dur vestits, ni joies, havien de ser bones mares i esposes, a més, havien de controlar el seu caràcter i les seves emocions.

EMPERADRIUS ROMANES

Les dones emperadrius no podien accedir a cap càrrec polític, tampoc a res relacionat amb l'àmbit militar. Però tenien influència sobre les decisions dels seus homes.

Aquesta situació de desigualtat va anar canviant al llarg del temps, durant l'època imperial se'ls hi va reconèixer un gran poder econòmic amb la propietat de terrenys o esclaus, i drets relacionats amb la seva funció biològica, ja que eren imprescindibles en el procés de consolidació del règim polític.

1

Activitats

Et vull presentar una matrona romana i una emperadriu romana. Llegeix les seves biografies i fixe't en les escultures, ja que són una representació de les seves figures.

Sabies que les escultures romanes estaven pintades amb color? Pinta aquestes escultures al teu gust, posa color!

Livia Drusilla
(58 a.C -29 d.C.)

- Va ser emperadriu de Roma, amb el seu home l'emperador August.
- Va ser una gran consellera política.
- Es feia càrrec dels assumptes polítics durant l'absència del seu home, sense deixar de costat la cura dels fills i les tasques domèstiques.
- Es va convertir en el model ideal de matrona.

3

LA PRIMERA MANIFESTACIÓ FEMENINA

L'any 195 aC algunes dones riques varen protagonitzar la primera manifestació femenina de la història.

El seu objectiu era eliminar la "Lex Oppia" que prohibia a les dones la mostra de riquesa, posar-se vestits i joies en públic.

Això ho feien perquè així empatzaven amb la situació de pobresa que hi havia a l'Imperi Romà a causa de la guerra. Més tard, les dones no podien acumular riquesa mentre que els homes sí. Per aquesta raó, les dones romanes sortiren al carrer a manifestar-se, aconseguint que s'eliminés aquesta llei.

Per reflexionar...

Coneixies aquest fet?
T'ha paregut interessant?

2

Cornelia Africana
(190-110 a.C.)

- Filla del general Publi Escipió l'africà.
- Es va casar amb un cònsol i varen tenir 12 fills, dels quals només sobrevisqueren tres.
- Destacà pel seu caràcter hospitalari, per donar molta importància a l'educació dels seus fills.
- Era una dona molt culta que va aconseguir el respecte de la societat de l'època. Va ser la primera dona que va tenir una escultura en el seu honor.

4

Època Medieval

DONES ALS CONVENTS

L'època Medieval estava impregnada de fe cristiana. Algunes dones varen entrar als convents, com a monges. En molts de convents les dones podien accedir a una educació que no haurien tengut a la seva vida habitual, ja que a les universitats no eren acceptades. Allunyades de la vida familiar, podien aprendre llatí, cosir, estudiar música, ciències naturals i mèdiques, així com **il·lustrar còdexs**.

1

Època Medieval

LES REINES MEDIEVALS

Les **reines medievals** varen tenir poc protagonisme als regnats, ja que eren els homes els que exercien el poder. Varen ser poques les que aconseguiren exercir la seva autoritat per elles mateixes, sobretot quan els homes o pares estaven ocupats amb la guerra. Però no totes es quedaren als castells, algunes partien amb els seus homes.

2

Activitats

ENDE, LA MONJA IL·LUSTRADORA

Ende, va ser una monja que il·lustrava còdexs durant el segle X d.C. A un còdex va deixar escrit "**ENDE PINTRIX ET DEI AIUTRIX**" escrit en llatí que vol dir "**ENDE PINTORA Y AYUDANTE DE DIOS**". És una de les primeres artistes dones que estan registrades.

Ara tu et convertiràs en "Pintrix"! Crea la lletra inicial del teu nom utilitzant la mateixa tècnica que els escribes als convents. Et deix aquí alguns exemples. Utilitza el material que vulguis!

3

Activitats

4 GRANS REINES

Ordena els noms de quatre reines que varen ser molt importants durant l'època medieval, uneix-los amb la resta del nom corresponent i després, uneix a les reines amb les seves biografies per saber què varen fer. Pots cercar a internet!

G A T A R I M A R N O R O L E T I L D E M A S A B E I
D'ANJOU DE FRANÇA D'AQUITÀNIA D'ANGLATERRA

Va morir amb 82 anys, va anul·lar el primer dels seus matrimonis i va assistir a una creuada.	L'anomenaven la "Lloba de França", va ser l'única filla del rei Felip IV de França.	Era hereva al tron d'Anglaterra, però li va ser negat per ser dona, fins i tot quan el regne estava en perill de desaparèixer.	Actuava per dret propi quan el seu home Enric VI no va ser capaç de governar.
---	---	--	---

Leonor d'Aquitània Matilde d'Anglaterra Isabel de França Margarita d'Anjou

4

Edat Moderna

Bruixes

Al llarg de la història moltes dones varen ser acusades i assassinades per practicar la **bruixeria**. Se les acusava de practicar accions que eren contràries a la religió. Se les identificava amb el **diabole**, cosa que va augmentar les supersticions, provocant una gran història col·lectiva que suposava la persecució de qualsevol dona que estigués relacionada amb qualsevol comportament fora de la norma.

Els salons i les dones

Algunes dones de la classe alta fundaren salons en els quals s'establien diàlegs sobre ciència, literatura, política, art... D'aquesta forma, les dones varen començar a introduir-se a tots aquests àmbits.

En aquests espais no existeix la desigualtat, tant homes com dones comparteixen les seves idees amb l'objectiu d'aconseguir l'avanç intel·lectual.

1

Activitats

NO EREN BRUIXES, moltes vegades es va utilitzar aquesta excusa per a acusar-les de crims que no havien fet, simplement pel fet de ser dones, dones pobres, immigrants, conflictives, rebels...

-Què era realment una bruixa? Per què sempre es representen tan dolentes?

El mag d'Oz

La bella dorment

Blancaneus i els set nans.

Recorda aquestes tres pel·lícules (si no l'heu vista, cercau a Internet un resum), observa les bruixes.

-Com estan representades?

-Quines característiques físiques i psicològiques presenten?

-Per què penses que es representen d'aquesta forma?

2

Activitats

Avui a la classe crearem el nostre propi saló! Cada un de vosaltres ha de dur una informació que li interessi compartir, que sigui curiosa o interessant i després ens passejarem per la classe compartint els nostres coneixements. Quan acabeu de compartir, farem una gran tertúlia tots i totes per parlar d'aquelles coses que més ens han interessat, creant un poc de debat! Escriu aquí a baix allò que vos compartir.

3

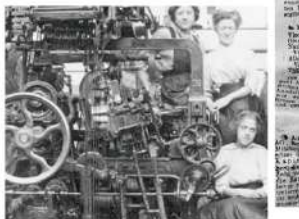
SEGLE XIX

REVOLUCIÓ INDUSTRIAL

La Revolució Industrial va suposar un gran canvi a la societat, ja que es va passar de treballar als camps a treballar a les **fàbriques**, es va crear un nou grup social: els obrers i les obreres. Es fa més visible la presència de les dones al món laboral.

Aquesta incorporació va suposar un benefici per a les dones, ja que tenien un **sou**, però també molts d'inconvenients, ja que a més de treballar a les fàbriques havien d'encarregar-se de les feines domèstiques.

Tenien unes **condicions** diferents dels homes, tenien sous més baixos que els dels homes, treballaven de forma segregada, és a dir, els homes tenien assignats uns treballs i les dones altres, i tenien jornades laborals diferents, homes més llargues i dones menys hores.

1

SEGLE XIX

SUFRAGISME

El sufragisme és un moviment organitzat per dones que decideixen reunir-se per tal de reivindicar la seva posició en la societat, així com la demanda de drets civils, drets polítics, i pretenia aconseguir principalment el **VOT DE LES DONES**.

DONES SUFRAGISTES:

Sufragistes a Anglaterra

Emmeline Pankhurst

Emily Davison

Sufragistes a Estats Units

Susan B. Anthony

Elizabeth Cady Stanton

2

SEGLE XX

DIA INTERNACIONAL DE LES DONES

Per què se celebra aquest dia?

La data per celebrar el **Dia Internacional de les Dones** és el **8 de març**. Es commemora la lluita de les dones per aconseguir la igualtat, també és un dia per recordar tot allò que s'ha aconseguit i per reivindicar les coses que encara s'han de canviar.

Per què s'utilitza el color violeta?

L'any **1908** a una fàbrica tèxtil dels Estats Units varen morir **129 dones** perquè l'empresari, davant les manifestacions que aquestes feien, les va tancar dins la fàbrica i la va calar foc amb totes elles dins. Segons la llegenda, les teles que treballaven les dones eren de color violeta, i el fum que va sortir de la fàbrica era del mateix color.

3

SEGLE XXI

PREJUDICIS I TÒPICIS

Al llarg de la història s'han anat creant prejudicis i tòpics al voltant de les dones i dels homes. Els que estan relacionats amb les dones solen associar-se a la incapacitat o debilitat d'aquestes. Durant els segles s'han establert a la nostra vida quotidiana, fins a arribar al punt d'acceptació. Alguns s'han superat, alguns encara no, i han nascut de nous. Aquí tens un llistat d'exemples que es podrà fer servir per a les activitats.

- Les nines són sempre les que necessiten ser salvades, mai poden ser les heroïnes.
- Ser dona implica haver de fregar plats i posar rentadores.
- Darrere de cada home hi ha una dona.
- Les dones són massa sentimentals, sempre ploren.
- Les dones no saben conduir.

4

ACTIVITATS

Kahoot!

Per practicar el temari treballat aquí tens l'enllaç d'un Kahoot! Podeu jugar individualment o en equips. Molta sort!

ENLLAÇ:

<https://create.kahoot.it/share/kahoot-edat-contemporania/bd12e10a-fcb7-41d8-b3fd-7b054ed2a06a>

5

Dones al segle XIX a Espanya.

DONES AL SEGLE XIX A ESPANYA

Al segle XIX les lleis espanyoles discriminaven a les dones. En conseqüència es va iniciar una lluita per aconseguir el dret a l'educació, millores en les condicions laborals i dret al vot.

DRET A L'EDUCACIÓ

L'any 1870 neix "l'Associació per a l'Ensenyament de la Dona" un projecte educatiu que tenia com a objectiu oferir a les dones espanyoles de classe mitjana l'oportunitat d'accedir a l'ensenyament. Aquest fet va facilitar l'accés de les dones a l'educació i al món laboral.

Al llarg del segle XIX la societat espanyola veu l'educació de les dones com a un avantatge, ja que si es formaven podrien aplicar tot el seu coneixement en l'àmbit familiar, donant més atenció als seus homes i millor educació pels seus fills.

1

ACTIVITATS

RESPON, PENSA I DEBAT

Revisa el llistat de prejudicis esmentats anteriorment a l'apartat del segle XXI. Respon a les següents preguntes:

- Penses que aquests prejudicis es mantenen avui en dia?
- Quins penses que s'han superat?
- Que altres prejudicis hi ha avui en dia?
- Alguna vegada has utilitzat algun d'ells?
- Què podem fer per evitar-los?

Una vegada contestades les preguntes, feu un debat amb el grup-classe per compartir les idees.

6

L'EDUCACIÓ DE LES DONES: ESCOLA I UNIVERSITAT

A mitjans del segle XIX no estava prohibida la presència de les dones perquè no es plantejava aquesta opció, unes per no tenir el títol de batxiller requerit i altres per oposició familiar i social. Mentre els homes podien accedir a la universitat, les dones havien de quedar-se en l'àmbit de la llar per encarregar-se de les tasques domèstiques. Les dones que assistien no podien accedir al títol.

Aquesta situació va canviar quan durant la II República es comença a donar molta importància a l'educació i per primera vegada s'accepta que puguin optar al títol universitari i a exercir professionalment.

2

CONCEPCIÓN ARENAL

Va néixer el 31 de gener de 1820 a Galícia, dins una família de la noblesa. Va estudiar a una escola a on anaven les nines de bona família per aprendre a ser una bona dona. Més tard, l'any 1841 començà a assistir a la Facultat de Dret de la Universitat Central de Madrid.

Les dones no podien entrar a la universitat, per això Concepción va assistir a les classes vestida d'home, fins que varen adonar-se'n. Per tal de poder continuar assistint, li varen imposar haver d'aprovar un examen de coneixements i així ho va fer. Però, no podia optar al títol en acabar la carrera i a més havia d'assistir únicament com a oient a una zona reservada per a dones.

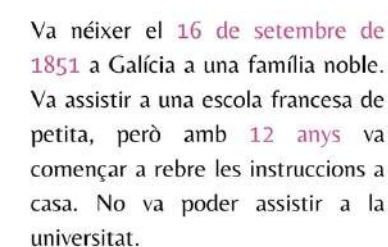
Es va convertir en la primera dona universitària d'Espanya.

Defensava l'educació com a un mitjà per a solucionar les greus situacions socials en les quals es trobaven les dones, els obrers, els presoners i presoneress o els nins i nines. La seva frase més famosa i que explica la importància que tenir per ella l'educació:

“Abrid escuelas y se cerrarán cárceles”

3

EMILIA PARDO BAZÁN

Va néixer el 16 de setembre de 1851 a Galícia a una família noble. Va assistir a una escola francesa de petita, però amb 12 anys va començar a rebre les instruccions a casa. No va poder assistir a la universitat.

Va viatjar per Europa quan es va casar i va aprendre idiomes i coneixements que no estaven relacionats amb allò que havien d'aprendre les dones, com l'economia domèstica.

L'any 1876 es va donar a conèixer com escriptora arran d'haver guanyat un concurs.

Va incorporar en les seves publicacions la necessitat de modernitzar la societat espanyola. Va defensar la necessitat d'educar a les dones per oferir-los els mateixos drets i oportunitats que tenien els homes.

4

ACTIVITATS

Les dues figures que hem vist serveixen per entendre el canvi que es va produir amb relació a l'educació de les dones. Tant Concepción Arenal com Emilia Pardo Bazán establiren la necessitat d'utilitzar l'educació com una eina per alliberar a les dones, per evitar la continuació de les desigualtats.

A continuació, respon a les següents preguntes:

-Coneixies les figures de Concepción Arenal i Emilia Pardo Bazán?

-Què penses de les seves vides?

-Penses que l'educació pot ajudar al canvi? Justifica la teva resposta.

-Penses que les dones que no formaven part de la classe alta podien accedir als mateixos llocs que les de classe alta? Investiga un poc per respondre a la pregunta!

5

Dones al segle XX i XXI a Espanya.

DONES AL SEGLE XX A ESPANYA

DRET AL VOT

El 14 d'abril de 1931 s'instaura a Espanya la II República. El govern convoca unes eleccions per elegir els diputats, aquests, varen concedir a les dones a poder ser **elegides** com a diputades, però no podien votar. Dels 470 diputats elegits, només 3 varen ser dones: **Clara Campoamor**, **Victoria Kent** i **Margarita Nelken**. Després d'aquell moment s'havia de redactar una **Constitució**, això implicava haver de tractar temes com el sufragi femení. A la votació sobre la decisió d'aprovar o no el sufragi femení, el resultat va ser 131 vots a favor i 127 en contra.

L'1 d'octubre de 1931 es va aprovar el sufragi femení a Espanya. A partir d'aquell dia tota dona major de 23 anys tenia el mateix dret a votar que qualsevol home.

1

DONES AL SEGLE XXI A ESPANYA

ONU DONES

Què és l'ONU? Organització de les Nacions Unides. És una entitat que té com a objectius fomentar la cooperació entre països per tal de mantenir la pau i la seguretat. **Espanya** forma part d'aquest grup de països.

Què és l'ONU Dones? Entitat que forma part de l'Organització de les Nacions Unides, creada l'any 2010 amb l'objectiu de fomentar l'empoderament de la dona i la igualtat de gènere.

3

CLARA CAMPOAMOR

Va néixer el 12 de febrer de 1888 a Madrid. Va ser un element clau per a l'aprovació del **sufragi femení** a Espanya, com s'ha esmentat anteriorment. A causa de la mort del seu pare va haver de deixar d'estudiar amb 10 anys per ajudar a l'economia de la casa.

Després d'haver fet feina de moltes coses, com modista o telefonista va estudiar el batxillerat l'any 1920. L'any 1926, amb 36 anys es va llicenciar en **Dret**. Va dedicar tota la seva vida a lluitar pels drets de la dona. Va formar part de la redacció de la Constitució de la República de 1931. Amb l'arribada de la **Guerra Civil**, Clara va haver d'exiliar-se a Suïssa, a on va morir l'any 1972.

2

ACTIVITATS

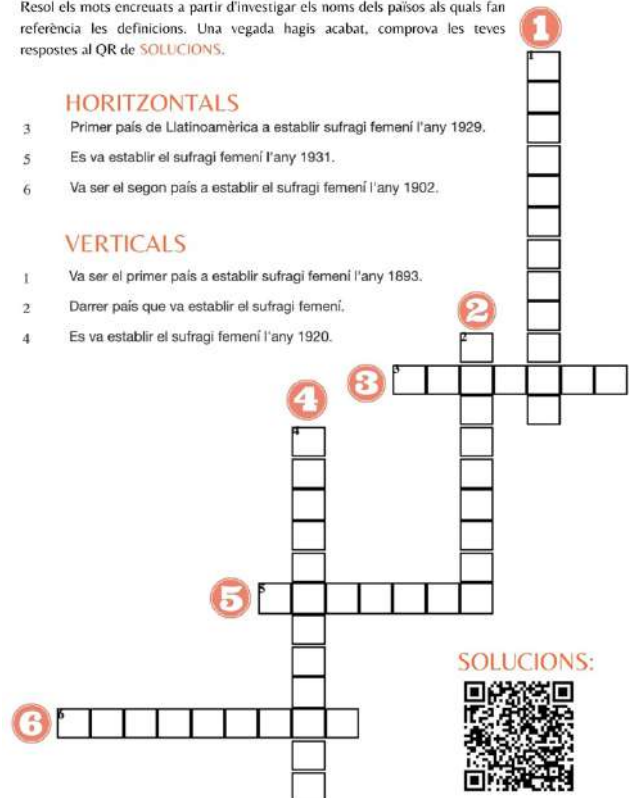
Resol els mots encruats a partir d'investigar els noms dels països als quals fan referència les definicions. Una vegada hagi acabat, comprova les teves respostes al QR de **SOLUCIONS**.

HORITZONTALS

- 3 Primer país de Llatinoamèrica a establir sufragi femení l'any 1929.
- 5 Es va establir el sufragi femení l'any 1931.
- 6 Va ser el segon país a establir el sufragi femení l'any 1902.

VERTICALS

- 1 Va ser el primer país a establir sufragi femení l'any 1893.
- 2 Darrer país que va establir el sufragi femení.
- 4 Es va establir el sufragi femení l'any 1920.

4

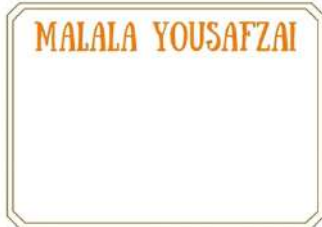
ACTIVITATS

Aquí tens l'enllaç de l'ONU Dones, en el qual pots investigar: <https://www.unwomen.org/es>. Dins aquesta pàgina web es poden trobar notícies relacionades amb figures femenines importants de l'actualitat.

Utilitza l'enllaç a aquesta notícia sobre "[Mujeres a las que admiramos](#)" i escriu la biografia de [Malala Yousafzai](#). Després, elegeix a una altra dona que t'agradi, posa la seva fotografia i escriu la seva biografia.

MALALA YOUSAFZAI

5

Dones en el món cultural a les Illes Balears.

Cultura a les Illes Balears

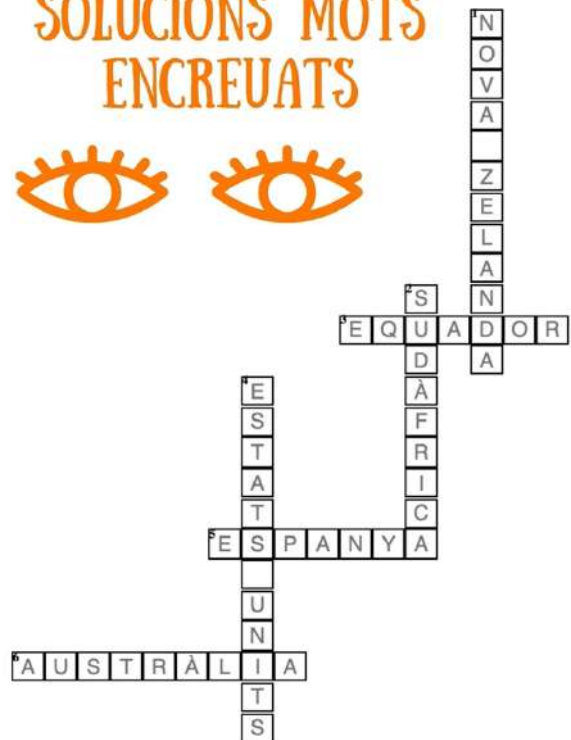
Específicament a l'illa de Mallorca s'han anat trobant moltes cultures i molts de moviments socials i intel·lectuals. D'aquestes situacions han nascut pintors, pintores, escriptors, escriptores i altres tants d'artistes que han enriquit la nostra cultura.

Per a aquesta explicació, ens centrarem en dues dones artistes de Mallorca. Una pintora, **Pilar Montaner**, i una escriptora, **Maria Antònia Salvà**.

1

SOLUCIONS MOTS ENCREUATS

6

Pilar Montaner

Va néixer a Palma el 13 d'abril de 1876 a una família noble. A un internat a Madrid va rebre les primeres classes de dibuix i pintura. Quan va tornar a Mallorca es va casar amb en Joan Sureda. En Joan va ser un gran home que va tenir una actitud molt impròpia de l'època, donar suport a la seva dona perquè seguís amb la seva formació i desenvolupament de la seva vocació artística. Amb ell va tenir 14 fills.

2

Durant els anys 1901 i 1904 va estar a l'estudi de **Joaquim Sorolla**, durant la seva estada, Joaquim va haver de crear una habitació a part perquè no s'ajuntés amb els homes, cosa que encara no estava acceptada a l'època. A partir d'aquest moment la pintura de Pilar va evolucionar cap a l'**Impressionisme**.

El palau del **Rei Sanç** a on vivien, situat a **Valldemossa**, va ser un gran punt de concentració de grans artistes de l'època, com **Rubén Darío** o **Eugeni D'Ors**.

Cap a 1915 la seva pintura va evolucionar cap a la creació de grans quadres d'**oliveres mallorquines**. Va morir a Valldemossa el 23 de setembre de 1961.

3

Maria Antònia Salvà

Va néixer el 4 de novembre de 1869 a Palma, provinent d'una família de propietaris rurals de l'illa. Va quedar orfe de mare i es va traslladar a viure a **Llucmajor** amb unes ties. Amb 6 anys torna a Palma a viure amb el seu pare i comença a estudiar a l'**escola de la Puresa** de Palma, amb una educació estrictament en castellà. Amb 14 i 15 anys escriu els seus primers poemes en català. Tenia molt bona relació amb el seu pare que la va introduir als cercles literaris de l'època.

4

Mentre ella ha de plantejar-se el matrimoni, com havia de fer tota dona, el seu germà pot estudiar a la Universitat. Va començar a establir-se com a escriptora, a Mallorca la situació de les **dones** estava millorant a poc a poc. Aquesta feina és secundària a les tasques domèstiques.

En **Miquel Costa i Llobera** va ser el seu mentor. El 1918 rep l'homenatge dels poetes mallorquins i catalans i l'any 1935 presideix els **Jocs Florals** de Palma. Va morir el 29 de gener de 1958 amb 88 anys a Llucmajor.

5

Activitats

Per a aquesta activitat, volem que puguis viure en primera persona el que feia Pilar Montaner per fer els seus quadres d'oliveres: sortir a pintar al camp! Agafa un quadern, un llapis o qualsevol material que vulguis i surt a pintar un arbre, una flor o un edifici. Si no pots sortir de casa, dibuixa algun objecte que tenguin a mà. Alguns exemples:

6

Activitats

Llegeix el poema "Flor de Card" de Maria Antònia Salvà. Ara et toca a tu escriure el teu poema, et pots inspirar en la poesia d'aquesta autora o pots utilitzar una temàtica completament diferent (és suficient amb 10 versos). Després, fes una il·lustració que representi la idea principal del teu poema.

Poema

*Card espinós de la planta adormida
card espinós de vorera camí;
la flor del card té la mel exquisida,
més que la mel del flairós romani.*

*Prou que la cerca l'abella feïnera,
temorejant vellutada i subtil;
prou li llueixes entorn, cadenera,
l'or i la sang de ta ploma gentil.*

Il·lustració

*La flor del card fa que el somni perduri
d'unos amors que potser floriran,
i a les donzelles en conta l'auguri
meravellós en venir Sant Joan.*

*Amb sa morada cimera - que és tosa per
la tisora subtil dels pastors-,
la flor del card, de la llet escumosa
farà colar les nevades blancors.*

*I en ésser els temps d'abundor camperola,
quan el raïm enjoiella el parral,
el seu plomall, amb lleuger vola-vola
s'espargirà dins la calma estival.*